
Højby før og nu

udgivet af
Højby Lokalhistoriske Arkiv

Højby før og nu

udgivet af

Højby Lokalhistoriske Arkiv

Disse beretninger er samlet og skrevet af formanden
for Højby Lokalhistoriske Arkiv: Paul Georg Pedersen.
De har tidligere været bragt i Højby Nyt fra 2005 til 2007

Layout: Hans Erik Johnsen

Højby 2008

Arkivets åbningstid:
2. og 4. mandag i hver måned
eller efter aftale med formanden
Paul Georg Pedersen på tlf. 65 95 87 34
Arkivet er lukket i juli måned.

Arkivets beliggenhed:
Højby gamle Skole
Højbyvej 66,
5260 Odense S.
(indgang i gården)

Forside: Højby Kro 1939 (luftfoto af Sylvest Jensen)
Bagside: CalWin 2008 (tidligere Højby Kro)

Indhold

Selvejer på Bakkegården	7
Den gamle smedje i Højby ?-1896	10
Højbys fattighuse 1822-1941	14
Udstykning af én af de gamle gårde i Højby i forbindelse med udskiftningen i 1793	17
Da Højby kom på skinner	20
Højby Mejeri	24
Alvorlig miljøforurening i Højby 1893-94	29
Brev fra en gammel friskoledreng	32
Frugtplantagen »Aavang«	35
Tørveproduktion i Højbys moser 1942-47	37
En flot gestus af Sparekassen Fåborg	41
Højby Lokalhistoriske Forening og Arkiv	44

Forord

Højby Lokalhistoriske Arkiv har siden november 2005 haft et indlæg i Højby Nyt. Det var formanden for Højby Nyt, Hans Henning Klint, som rettede henvendelse til undertegnede, om vi på arkivet var interesseret, hvad jeg naturligvis syntes var en rigtig god ide.

Der er nu gået et par år siden, og ud over at det er en god måde for arkivet at udbrede kendskabet til Højbys historie på, har det været rigtig sjovt for mig at dykke ned i det efterhånden ret store materiale, vi ligger inde med og på den måde få stykket en artikel sammen. Det har ligeledes været opmuntrende, at der fra mange sider har været en meget positiv interesse for disse indlæg.

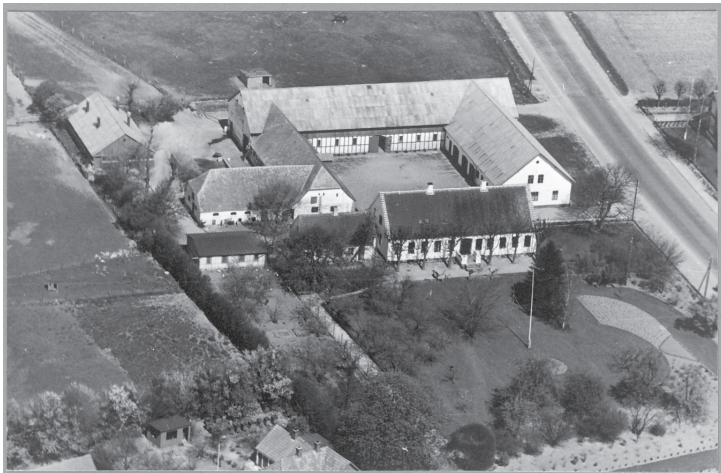
Det har nu bevirket, at vi igen har fået et input, nemlig en opfordring og et tilbud fra en af arkivet mangelårige tro og hjælpsom person, Hans Erik Johnsen, som har tilbudt at samle og trykke disse indlæg i et hæfte, så alle vore medlemmer i Højby Lokalhistoriske Forening, der er en støtteforening for arkivet, kan få et eksemplar hver.

Jeg ved ikke, hvordan andre har det, men i min familie har vi altid været meget diskussionslystne, og når vi f. eks. sidder over aftensmaden eller ved andre lejligheder kommer ind på et emne, vi ikke kan huske, så er det dejligt nemt bare at kunne gå ind på reolen, eller hvor man nu har lagt det sidst, og søge oplysningen, så bl.a. derfor dette blad. God fornøjelse.

En stor tak til dig Hans Erik for din altid utrættelige indsats og store hjælp på arkivet.

Højby den 11.1.2008
På arkivets vegne
Paul Georg Pedersen

Selvejer på Bakkegården

Bakkegården i 1958, bemærk haven, hvor SuperBrugsen med parkering og OK-tankanlæg ligger i dag. For ca. 100 år siden lå Bakkegården der, hvor Højby Skole ligger i dag.

Vi skal tilbage til omkring år 1600, hvor Hans Hansen var blevet ejer af sin fædrenes gård, bondegården på bjerget eller banken (bakken) i Højby - på daværende tidspunkt og indtil ca. 1850 der, hvor Højby Skole ligger i dag. Rent tilfældigt ved man lidt om mand og gård gennem lærer S. Jørgensens optegnelser i "Fyens Historie og Topografi" bind 8 side 214, der ene er fremkommet for at give et billede af en selvejers kår på den tid.

En selvejer betalte dengang i skat det dobbelte af, hvad en fæstebonde udredte, og han kunne godt have hoveridage på herregården.

På dette tidspunkt var der i Højby 17 gårde og 6 huse og indbyggertallet har ligget på ca. 150 personer.

Selvejernes stilling ved århundredskiftets begyndelse var god, men dalede noget under Chr. 4.'s regeringstid (1588 - 1648), da de blev tynget af skatter, hvilket følgende eksempel viser:

Hans Hansen blev gift første gang med Ane Ovesdatter og havde

med hende 5 børn, der hver fik 50 slettedaler i arv efter hende, altså ca. halvdelen af gårdens værdi. Han giftede sig anden gang med Abalone Pedersdatter og havde med hende 3 børn, der, tilligemed børnene fra 1. ægteskab, hver fik 27 slettedaler ved faderens død i 1643. Han havde givet enken skøde på gården, hvad der gav anledning til en proces, der endte med en voldgiftskendelse, efter hvilken den ældste søn af 1. ægteskab, Hans Hansen, fik gården, medens enken fik det bedste af gårdens fæstehuse, 1 ort (968 gr.) rugsædeland i hver mark og eng til 3 læs hø.

Ved en synsforretning 19. december 1644 manglede der til gården aldeles oldenskov, og der var 4 ort minus 4 skæpper rugland, som var kirkejord, hvoraf der årligt skulle svares landgilde og kirkekorn, hvorfor den ikke kunne betragtes som ejendom. Hvor megen jord der hørte til gården ved vi ikke, men den nævnes som "ikke af de bedste selvejergårde" og vurderes til 500 slettedaler, om den skulle sælges til fremmed. Gården gik således i arv til den ældste søn, også en Hans Hansen. Han giftede sig i 1643 med Dorthe Juul, datter af ridefogeden på "Margård" i Vigerslev. Han tilskødede d. 3. august 1643 halvdelen af gården til sin fæstemø. Det kneb for den ny Hans Hansen at klare sig på bondegården. I vinteren 1643-44 skulle han klare 10 langægter (omstændelige gratis kørsler), 9 tærskedage, 2 agende hovdage, pløjning for Sct. Hans Kloster i 3 dage, gærdearbejde i 2 dage; skatten var 4 rdl. og 4½ mark, til dragonheste 9 mark, og dertil kom vagt ved Middelfart mindst 30 dage om vinteren (muligvis Torstenssonkrigen med Sverige), hver vagt regnedes til 1 rdl. pr. vagt.

Den 8. juli 1646 indføres i Åsum herredes Tingbog følgende skøde af ham: "Kjendes jeg Hans Hansen, boende i den jordegne gård i Højby, og hermed vitterliggjør, at jeg af nød og trang i denne besværlige tid med fri villie og velberåd hu sælger til herredsfoged Mads Andersen en have, som kaldes bondehave, og grund, hvorfor han har givet 32 slettedaler".

Denne have lovbyder herredsfogden den 26. juli 1649 og følgende tingdage til Hans Hansen og slægt, om nogen af dem ville indløse

den. Det skete ikke, og den blev derfor d. 16. maj 1650 tilkjendt herredsfogden som fuld ejendom. I 1652, efter 9 års ægteskab, døde Hans Hansens kone og efterlod sig 3 børn. Når der ved skiftet tildeles dem hver 100 slettedaler og en seng til værdi af 20 daler, kan det måske antages, at der i mellemtiden er falden arv efter ridefogeden på "Margård". Hans Hansen indlod sig atter i ægteskab med herredsfogedens frænke (slægtning), Ane Larsdatter, som han d. 24. november 1653 tilskjøder $\frac{1}{4}$ af gården, og dersom den skulle blive hende fravunden, skulle arvingerne udrede til hende dens værdi i penge, og hun skulle forlods af boet tage varer for den medgave, hun havde indført. Hun døde året efter uden børn.

I 1657 giftede han sig med Kirsten Madsdatter, som han d. 11. juni 1657 tilskøder det bedste af gårdens huse, der var blevet ledigt ved hans stedmoders død. Endvidere "Farmoders Eng" med det dertil hørende skovmål; alt dette skulle hun nyde sin livstid, hvis hun skulle overleve manden; men efter hendes død skulle det atter tilfalde gården.

Dette eksempel viser, hvor omhyggeligt der holdtes hånd over, at de jordegne gårde udelte gik videre i slægtens eje. Selv om en jordegne gård deltes f.eks. mellem fader og søn, gik den hele gård dog efter en af ejernes død over til den anden. Blev en ejendoms gård f.eks. på grund af gæld fradømt besidderen, beholdt slægten dog indløsningsret og kunne endog efter længere tids forløb komme i besiddelse af den igen. Som følge heraf var selvejerne ikke tilbøjelige til at fravige deres gårde, selv om uretten var på deres side.

Den gamle smedje i Højby ?-1896

*Nr. Lyndelse Vej 9 ca. 1920 som bygningen så ud
da den endnu var smedje og bolig*

På et kort over Højby sogn fra 1793 ser vi under matrikel nr. lille o. i Fuglekildes have den første smedje i Højby. Til smedehuset hørte der godt 5 tønder land jord, der strakte sig fra venstre side af indkørslen til "Fuglekilde" langs med Nr. Lyndelsevej frem til og med Nr. Lyndelse Vej 11. På dette jordstykke er der senere blevet bygget yderligere 2 smedehuse der stadig eksisterer, nemlig Nr. Lyndelsevej 9 og 11.

Den gamle smedje er imidlertid meget ældre, hvor gammel ved vi ikke præcist. Men allerede 75 år tidligere i 1589 kan man i Odensegårds Jordebog læse om en smed Mads Nielsen i Højby; om han så har været smed her på dette sted, og

andre før ham, vides ikke, men fra matrikel i 1664, hvor den gl. smedje fik nyt matr. nr: 33a., står der: - Et Smedehus, som står på gaden som ald byen hahffer opsat og holder en smid derudi - .

Fra matriklen i 1664 får vi nemlig for første gang for hele landets vedkommende vished for, hvem der bor hvor.

På arkivet har vi en fortegnelse over samtlige smede på dette sted fra 1664, først i den gamle smedje i Fuglekildes have, senere på Nr. Lyndelse Vej 9 og til den sidste, der lukkede og slukkede godt 300 år senere på Nr. Lyndelse Vej 11.

Det er en lidt kringlet affære med disse 3 smedehuse på stribelangs Nr. Lyndelse Vej, da det ikke med sikkerhed kan belyses, hvorfor man har bygget, som man har, men det hænger ganske givet sammen med, at husene med tiden er blevet for gamle og nedslidte, og at udviklingen har krævet andre og bedre forhold, i hvert fald for den tredje smedjes vedkommende, der er bygget 1905, da industrialiseringen begyndte at slå igennem.

I 1854 udstykker og sælger den daværende ejer af den gamle smedje, Jens Nielsen, som var plejesøn i smedjen, $\frac{3}{4}$ dele af jordstykket fra til nuværende Nr. Lyndelse Vej 9, som får matr. nr: 33b., hvor smedje nummer to oprettes. Men ifølge folketælling 1840 er der, ud over den gamle smedje, hvor Jens Nielsen og hans gamle plejemor bor og hvorfra der ikke mere drives smedje, yderligere et hus med en smedefamilie, der sikkert er det nuværende Nr. Lyndelse Vej 9, bygget og ejet af den gamle smedje, og lejet ud, men som så først i 1854 sælges fra.

Jens Nielsens plejemor havde ligeledes i 1821 erhvervet et hus med et stykke jord, nuværende Højby Skovvej 40, som plejesønnen Jens Nielsen i 1845 overtager efter hende, og som der står i folketællingen i 1840, var han bestyrer af hussamlin-

gen. I foråret 1896 bliver den gamle smedje imidlertid revet ned og jorden bliver den 14. oktober samme år solgt til "Fuglekilde" og lagt ind til haven, sådan som vi kender det i dag.

Den tidligere smedemester Peter Christian Thorvald Sander på besøg hos smedemester Johannes Christian Ludvig Frederiksen på Nr. Lyndelse Vej 9, ca. 1910

I 1905 bliver den tredje smedje bygget på nuværende Nr. Lyndelse Vej 11 og får matr. nr: 33f.. Her bygges i 2 etager: smedje i underetagen og beboelse på 1.salen. Denne smedje er intakt indtil ca.1990 og den sidste smed, Henning Arne Henningsen, der var ungkarl, døde i 1998.

I 1965 blev imidlertid smedehus nummer 2 (Nr. Lyndelse Vej 9) solgt fra, men som jeg startede med at sige, var også dette lidt af en kringlet affære, da vand og kloak var fælles for både Nr.Lyndelse Vej 9 og 11, og noget af Nr. Lyndelse Vej 9 måtte

rives ned ind imod nr. 11, for at man kunne få en lige skellinie mellem de 2 matrikler. Efterfølgende byggede den nye ejer hele huset om.

Med de nuværende ejere af Nr. Lyndelsevej 11 er ejendommen blevet gennemgribende renoveret både ude og inde, men er i det ydre ikke ændret, bortset fra at den store trappe op til beboelsen i gavlen ud mod vejen er blevet fjernet.

Nr. Lyndelse Vej 9 med smedem. Martin Christian Henningsens familie, svend og lærling ca. 1940

Højbys Fattighuse 1822-1941

*Fattighuset i Højby by (nedrevet i 1941).
Huset lå i Østergårds have overfor vejen til Nørrelunden*

I gamle dage havde man fattiglemmer, eller kort og godt lemmer, siddende rundt omkring i landets fattighuse og –gårde. De havde inden da været inderste, d.v.s. boet til leje ved en husmand eller gårdmand, men havde ikke kunnet klare det, enten rent helbredsmæssigt eller måske økonomisk, og så havnede man altså i byens fattighus.

Ud over den skam, som det ganske givet har været for de fleste, har dette slet ikke været noget rart sted at være og slet ikke for børnefamilier.

Vi har i Højby haft 2 fattighuse, hvoraf det første og ældste lå i haven til "Østergård" lige ud til Højbyvej, hvor Nørrelunden går om til Højby Skole.

Det blev i 1822 af Hollufgård solgt for 50 rigsdaler til Højby sogn, repræsenteret ved sognefoged og gårdejer Niels Andersen på "Højbygården". På dette tidspunkt kaldtes huset for "Hospitalet", men med samme funktion, nemlig fortsat at være fattighus for de

af sognets beboere, der ikke havde andre steder at være, og som sådant fungerede det, indtil den sidste beboer flyttede ind på det nyopførte alderdomshjem i Nr. Lyndelse by i aug. 1938, hvorefter fattighuset blev revet ned i 1941.

Der havde ligeledes i mange år været et samarbejde mellem kommunerne: Gestelev, Højby, Nr. Lyndelse, Nr. Søby, Sdr. Næså og Årslev, der drev Lumby Forsørgelsesanstalt i Nr. Lyndelse, hvor man også anbragte folk på sognenes regning. Denne arbejdsanstalt, som den også blev kaldt, var man imidlertid blevet enige om at sælge, og i stedet opførte man et helt nyt og moderne Alderdomshjem i Nr. Lyndelse by, hvor også Fraugde og Allerup-Davinde kom med i 1938.

Helene Jensen var den sidste beboer i fattighuset i Højby by

Den før nævnte sidste beboer i fattighuset i Højby var Ansine Helene Andersen, gift Jensen, født 24.1.1851 på "Hesselagergård". Hun var født udenfor ægteskab, men kom i pleje i et godt og kultiveret hjem hos en slagtermester i Svendborg. Helene, som hun blev kaldt, var meget interesseret i musik og teater og kom i 1882 ind som elev i det kongelige køkken på Amalienborg. Senere blev hun husjomfru rundt på flere store herregårde, bl.a. Voergård i Vendsyssel. I en ret sen alder blev hun gift med en forvalter Jens Chr. Jensen, som startede en vognmandsforretning på Sjælland,

men på et tidspunkt tog han og Helene til Fyn og flyttede ind i huset her i 1906, »iflg. folketællingen i Højby samme år«.

Jens Chr. Jensen døde 1918 i Højby, 62 år gl., og Helene døde 1950 på Alderdomshjemmet i Nr. Lyndelse, 99 år gl.

For at man kan forstå, hvilke forhold disse personer levede under i datidens fattighuse, kan jeg fortælle, at Højbys gl. fattighus indtil 1837 var 5 fag langt og 5 fag bredt, dvs. ca. 7,5 x 7,5 meter, lofthøjden var 7 fod, dvs. 2,20 meter, hvor der var indrettet 4 stuer og 2 forstuer til 4 familier. Hver familie havde således 14 m² til sin rådighed.

Huset var af bindingsværk med lerklinede vægge og stråtag, der var 1 skorsten og 1 bageovn, gulvet bestod i hele huset af brændte sten og køkken fandtes ikke.

Og for at sætte dette i perspektiv, boede der iflg. folketællingen i 1834, dette år 13 personer i huset, hvoraf 6 af disse var børn mellem 3-14 år, hvilket er 4,3 m² til hver person!!!

I 1837 blev der bygget 4 fag til huset, hvoraf de 2 fag var til brænde og tørvehus, så nu var den del af huset, der var beboet, på 10,5 x 7,5 meter og stadig 4 stuer og 2 forstuer.

Hver familie havde således nu 19,7 m² til sin rådighed.

I 1855 blev der bygget et nyt fattighus på Uglebjerget, der hvor nu Selleshøjvænget 11 ligger, på matr.nr: 11r. Det var grundmuret og med stråtag, 1 skorsten, 1 bageovn, gulvet af brændte sten og køkken fandtes ikke. Her var der ligeledes plads til 4 familier, værelsernes længde var 14 fod (4,39 meter), bredden 13 fod (4,08 meter), lofthøjden 8 fod (2,51 meter), altså ca. 17,9 m² pr. lejlighed.

Dette hus nedbrændte til grunden den 2.11.1903 og blev ikke genopført.

I en indberetning om fattighuse i Danmark til Indenrigsministeriet skriver Højby Sogneråd i 1883, at der i huset i Højby by er 3 lejligheder med 2 personer i hver.

I huset nord for byen er der 4 lejligheder, hvor kun 2 af lejlighederne er beboet, nemlig af henholdsvis 2 og 5 personer.

Husene og lejlighederne er i ordentlig stand.

Udstykning af én af de gamle gårde i Højby i forbindelse med udskiftningen i 1793

Som det nok ikke er mange bekendt, var Aksel P. Vin, Højbyvej 40, matr. nr: 11a., oprindeligt én af de gamle gårde i Højby på lige fod med de øvrige, idet alle gårdene i byen nemlig var lige store, vel at mærke indtil udskiftningen havde fundet sted og Hollufgård begyndte at sælge sine fæstegårde til selveje. I året 1802 havde kammerherre von Heinen på Hollufgård nemlig ansøgt om at sælge sit bøndergods uden at skattefriheden tabtes, og den 17. maj 1803 fik han lov dertil, mod ikke at pålægge de gårde, han ikke fik solgt, mere hoveri. Og den første gård, der blev købt fri, var "Østergård", Højbyvej 45, i 1803.

På dette tidspunkt var der kun 250 indbyggere i Højby sogn, og på bystævnet, hvor kun gårdmændene havde sæde og indflydelse, måtte husmændene, de få der var, indordne sig, indtil først forstanderskabet i 1841 og senere sognerådet i 1867 åbnede op og gav muligheder for at også de små i samfundet kunne blande sig i beslutningsprocessen. »Her startede bl.a. den unge Klaus Berntsen som sekretær for sognerådet i 1867 og blev fra 1871-77 efterfølgende sognerådsformand«.

Inden jordfællesskabets ophævelse blev Højby Sogns jorder i 1793 opmålt af landmåler R. Rasmussen fra Skydebjerg og derefter taxeret af landinspektør I.N. Berg, der sammen med to uvildige gårdmænd fra hhv. Ullerslev og Ørbæk foretog en såkaldt stjerneudstyknings af Højbys jorde, men inden da havde de gennemtravet hele sognet, ligesom landmåleren, for på en så retfærdig måde som muligt at fordele jorden mellem de kommende frie bønder her i sognet. På arkivet er vi så heldige at have 2 store, flot indrammede kort, hvor det ene er fra jordfællesskabets tid med navnene på samtlige jordlodder i hele sognet, det andet er ca. 100 år efter at udskiftningen har fundet sted.

Med gårdene som udgangspunkt i byen stråler den enkelte gårds jorde ud til sognets ydergrænser. Mod syd er det dog Lindeskovgyden, der er skillelinie mellem gårdenes jorde i Højby og de nyoprettede husmandssteder mod syd til skellet mod Årslev sogn. Et synligt bevis er ligeledes udskiftningskortet, som blev udarbejdet på grundlag af opmålingerne til brug for I.N. Berg ved taxationen af jordene, som vi også ligger inde med på arkivet.

Som nævnt fik gårdene ved udskiftningen i 1793 hver tildelt nøjagtig det samme areal: Nemlig 6 tønder og 7 skæpper hartkorn, hvilket er en jordværdienhed, der ikke umiddelbart kan omregnes til et areal, da det afhænger af jordens bonitet (værdi), der her i landet på det tidspunkt svingede mellem 2-20 for en tønde hartkorn, hvilket igen omregnet er det, der i dag svarer til ca. 40 hektar pr. gård i Højby i året 1793. Der er imidlertid én gård der skiller sig væsentlig ud fra de øvrige 16 gårde i Højby. Gården på nuværende Højbyvej 40 blev nemlig nedlagt som landbrug og jorden udstykket til 7 husmandsbrug på Hollufgårdsvej og 3 på Svendborgvej i årene 1813-15. Gården blev i daglig tale og mange år frem omtalt som den nedlagte gård, og har aldrig, som de øvrige gårde i byen, haft et navn, hvilket de fleste da også først fik, efter de var blevet købt fri til selvejergårde. Det pudsige var, at selve bygningerne på Højbyvej 40 først blev købt fri fra Hollufgård i 1863, altså ca. 50 år efter at jorden var blevet solgt fra til selveje.

De 7 husmandsbrug, der i den anledning blev oprettet langs nuværende Hollufgårdsvej, lå alle, på nær én, vest for vejen, der dengang og mange år frem af Højbyerne blev kaldet røen (rækken). Denne var jo vejen, der via Hollufgård, Killerup, Frue Landsogn og Frederiksbroen gik til Odense.

Jeg vil nu vende tilbage til Højbyvej 40, hvor der ifølge brandtaxation i 1827 og 1857 allerede er revet nogle udbygninger ned, da kun stuehuset, som ligger langs gaden øst-vest og har en længde på 20 x 5,4 meter, er omtalt, samt yderligere en bygning til korn, lade, stald og huggehus på 10 x 5,4 meter. Den sidste fæster, Peder Larsen, der efter den tids målestok var en holden mand, døde i 1808.

Efter forskellige, efterfølgende ejere, bl.a. Hans Frederik Jørgensen, der var mejeribestyrer fra 1896-1904 på Højby Mejeri, men døde pludselig kun 44 år gammel, bliver de gamle bygninger revet ned i 1910 af den nye ejer, Albrecht Pedersen og hans kone Johanne, der bygger nyt: beboelse i vest og købmandsforretning i øst, som vi kender det i dag. Og da Albrecht Pedersen dør i 1926 sidst på året, sælger enken i 1927 til Alfred Stokholm og dennes kone, Hulda Elisabeth.

I 1947 lejer Stokholm forretningen ud til Svend Andersen, som fra 1938 til 1947 havde været kommis i Højby Brugsforening og dør, havde håbet på uddelerjobbet men blev vraget; og i frustration over dette sagde han op i Brugsen og lejede sig ind i forretningen her. Svend Andersen var i 1940 blevet gift med en Højby-pige, Martha Rasmussen fra Lindeskovgyden. Svend Andersen og Martha fik så i 1964 skøde på købmandsforretningen af Stokholm og havde den indtil 1976, hvor de nuværende ejere, Else og Aksel Pedersen, tog over.

Aksel P.'s købmandsforretning 1989

Da Højby kom på skinner

Odense-Svendborgbanen 1876-2006

Højby Station 1886

Før 1876 tog det med diligencen $5\frac{1}{4}$ time at komme fra Odense til Svendborg og vel at mærke kun een dobbelttur dagligt. Så var det noget behageligere at tage toget fra Odense til Nyborg og derefter dampskibet "Svendborgsund" til Svendborg, det var en anelse hurtigere rent tidsmæssigt.

Det hele startede med, at baron Bille Brahe på Egeskov sammen med en række kendte personer på midt- og sydfyn indbød til et møde på Kværndrup Kro den 9. december 1872, hvor ingeniørfirmaet English og Hanssen, der tidligere havde bygget gasværker i flere byer, fremlagde en plan. Firmaet havde på det tidspunkt allerede søgt om koncessionstilladelse på anlæggelse af Odense-Svendborgbanen. Samtidig bekræftede indenrigsministeriet, at Regeringen ville forelægge Rigsda-

gen lovforslag om en Odense-Svendborgbane, samt yde et tilskud på 40.000 rigsdaler pr. banemil.

Fra arrangørernes side havde man ventet almindelig opbakning til planen, der havde været fremme i nogle år, men især fra Svendborg var man meget afvisende og nervøse for planens gennemførelse. Fra Odense var så godt som ingen mødt op, og da der kom stærke udfald mod byen, var der ingen til at svare på disse kraftige angreb.

Resultatet af dette møde blev, at kancelliråd Borch tog affære. Han foreslog, at der i Odense blev nedsat et udvalg til at varetage byens interesser i jernbanesagen. Byrådet kontaktede nogle af de mest fremtrædende og indflydelsesrige personligheder i byen, og af deres midte blev et udvalg bestående af baron Bille Brahe fra Egeskov, etatsråd Koch, højesteretssagfører Octavius Hansen og apoteker Lotze valgt. Disse henvendte sig til lederen af statsbanernes banetjeneste på Fyn, ingeniør S.B.V. Dyhr, for at bede denne om teknisk assistance, noget han var mere end villig til. Ingeniør Dyhr og en kollega foretog i løbet af 10 dage en udstikning af linieføringen i juli måned i 1873.

Odense-udvalget afbrød i februar alle forhandlinger med ingeniørfirmaet English og Hanssen samt endvidere en baron Gedalias, der på det sidste var blevet sat på opgaven, da han havde erfaring med bygning af baner rundt omkring. Denne Gedalias var imidlertid netop gået konkurs som følge af de tab han havde lidt under bygningen af banen mellem Roskilde og Kalundborg.

Stærkt tilskyndet af ingeniør Dyhr besluttede man sig efter nogen tøven til selv at bygge banen. Den oprindelige linieføring udstukket af Dyhr (kaldet linien A), blev ændret efter en henvendelse fra sognerådsformand Klaus Berntsen i Højby, som talsmand for beboerne øst for denne linie mellem Odense og Ringe, så den fik det forløb, som vi kender i dag (kaldet linien B), hvilket betød, at banen kom igennem Højby, der for øvrigt er den eneste landsby på hele strækningen, hvor stationen ligger lige midt i byen.

Udvalget havde intet imod en ændring af linieføringen mellem Odense og Ringe, så efter at Dyhr havde udarbejdet et nyt forslag (kaldet linien B), blev det den 26. marts 1874 sendt til høring og afstemning i kommuner og blandt private på Fyn, Tåsinge og Langeland. Det blev bekendtgjort, at den linieføring (A eller B), der tegnede sig for flest aktier, ville blive foretrukket.

Ved forhandlinger med Fyens Discontokasse (åbnet i 1846 og Danmarks første private bank) fik man et prioritetslån på 500.000 kr. på meget rimelige vilkår. Lånet blev indgået i marts måned og skulle forrentes med 5% og ikke afdrages.

Kancelliråd Borch tog nu ud og holdt møder for at agitere for projektets gennemførelse og for at få kommuner og private til at tegne aktier. Der blev således holdt møde den 7. april i Ringe, den 8. april i Kværndrup, den 9. april i Svendborg og den 10. april i Odense.

Man stillede ligeledes i udsigt, at forrentningen af disse aktier efter 5 år ville være $4\frac{1}{2}\%$, hvilket kom til at holde stik. Ved fristens udløb den 1. maj var der for den vestlige linie (A) tegnet aktier for 55.400 rd., for den østlige linie (B) 146.800 rd., hvilket betød, at man nu helt droppede linien (A).

Her i Højby var man til at starte med blevet enige om, at sognerådet efter den første henvendelse fra jernbaneudvalget kunne købe aktier for 2.000 rd., men det endte med ad 3 omgange at have tegnet sig for 4.800 kr.

Det skal i forbindelse med anlæggelsen af banen også med, at folketings- og sognerådsformand Klaus Berntsen og gårdejer Niels Hansen, "Lindegården" af den Kongelige Kommission var udnævnt til at deltage i forhandlingerne ved besigtigelse og ekspropriation af jord til banen. Den samlede ekspropriationssum var på 368.000 rd.

På den nordlige strækning fra Odense til Ringe fik man i øvrigt også grus her fra Højby-Åsen, Uglebjerget, der lå i engen på højre hånd, efter at man i dag er kommet op af tunellen under motorvejen på vej nord på ad Hollufgårdsvej.

Banens længde er 46,8 km. Der er opført en stor købstadsstation i hver ende med remiser og desuden værksted i Odense, 2 store landstationer i hhv. Ringe og Kværndrup, 5 ens landstationer i Højby, Årslev, Pederstrup, Rudme og Stenstrup, 3 holdepladser i Fruens Bøge, Hjallese og Sørup samt 23 vogterhuse. Alle stationer på nær Hjallese var forsynet med telegraf. Desuden var der bygget 1 viadukt, 3 åbne broer, 5 hvælvede broer og 51 stenkister over bække og vandløb. Banen passerede 2 gader (i Svendborg), 10 hoved- og mindre landeveje, 29 biveje og 95 privatveje. Desuden fandtes 36 overgange.

Til Dyhrs ros skal også nævnes, at hans overslag på 2,6 mill. kr. ved arbejdets begyndelse kom til at holde stik. Der er heller ikke nogen tvivl om, at uden Dyhrs store erfaring og dygtighed havde det ikke været muligt at bygge Odense-Svendborg Banen på 1¾ år, noget der selv i dag må betegnes som en præstation.

Højby Station få år før den blev nedrevet (d. 27.-28. juni 2002)

Højby Mejeri

og dets historie 1888-1987

Maleri af det oprindelige mejeri 1888

Når vi tænker på vores fortravlede tid i dag, hvor det kniber med at få tiden til at slå til, må man beundre mange af de gamle iværksættere. De må have været utrolig gode til at planlægge og disponere deres arbejdsdag, for nu at tage en mand som Kristen Jensen på "Aulkær", der i 1888 var én af foregangsmændene for oprettelsen af Højby - Allerup Andelsmejeri I/S, hvilket var mejeriets navn de første 60 år.

Kristen Jensen var foruden at være gårdejer på "Aulkær" også folketingsmand for venstre på Christiansborg samt medlem af Fyns Amtsråd.

Byggeudvalget bestod foruden Kristen Jensen af følgende fra Højby: Maltgører Hans Hansen, Lindeskovgyden 50, gårdejer Jørgen Pedersen, "Trunholm", Højbyvej 3, og gårdejer Niels Hansen, "Lindegården", Højbyvej 17.

Fra Allerup var det: Gårdejer Lars Andersen, "Allerup Skovgård",

Klappen 148, Jørgen Christiansen, "Dannisgård", Allerup Bygade 26, og gårdejer Hans Chr. Hansen.

Man købte grunden (nuv. Svendborgvej 337) af Kristen Jensen, "Aulkær", i april 1888 for 700 kr. og havde sat sig som mål, at mejeriet kunne tages i brug hen på sommeren.

Prisen for bygning, maskiner m.m. beløb sig til 22.937,50 kr.. Pengene til dette byggeri fik man i form af obligationer udstedt af bl.a. en frøken Katrine Jørgensen fra Odense (uden al tvivl med tilknytning til lokalområdet), der lagde 10.000 kr. på bordet mod en forrentning på 4%. Gårdejer Jørgen Pedersen, "Trunholm", i Højby bidrog med 2.000 kr. og gårdejer Jørgen Christiansen, "Dannisgård", i Allerup med 6.000 kr. Desuden indbetalte Andelshaverne 10 kr. pr. ko.

For at drive et mejeri skulle man jo bruge en del vand, så der blev gravet en 5 meter dyb brønd, hvilket alene beløb sig til 214,24 kr., men den største post var maskiner og inventar til 9.275,59 kr..

Den 17. august 1888 startede produktionen med Niels Kristian Nielsen som mejeribestyrer, hvor 74 leverandører med tilsammen 504 køer leverede mælk til mejeriet, heraf 31 leverandører i Højby med 230 køer og i Allerup 43 leverandører med 274 køer.

I den omtalte brønd blev der i 1926 nedsat en 14 meter dyb 8" boring, der kunne give 120 m³ vand i døgnet. Ifølge jordprøverne er der blåler fra 0 til 7 meter under terræn, og sten og grus fra 7 til 14 meter nede. I dette sidste lag, der er vandførende, blev anbragt et 5 meter langt filter i bund.

Den 2. august 1945 brændte store dele af mejeriet, da en gnist fra halmfyret antændte loftet over kedelrummet, og i december måned samme år selvantændte et parti brunkul, som ødelagde skuret de lå i samt vognporten.

Der blev nu rettet henvendelse til mejerierne i Birkum og Ejby om evt. sammenlægning, samtidig med at der blev indhentet tilbud ved håndværkerne på bygning af et nyt mejeri.

Et helt andet forslag gik på at bygge et stort mejeri fælles med en mejerikreds bestående af mejerierne Højby-Allerup, Birkum, Tarup og Engholm i Sdr. Nærå. Det blev med stor majoritet vedtaget i Højby, men på mejeriet Engholm blev det forkastet.

Det blev derfor vedtaget, at Højby-Allerup byggede et nyt Mejeri alene. Vedrørende mejeribestyrer Niels Kristian Nielsen, der var en meget dygtig mejerist, fik han til at starte med 1600 kr i løn årligt samt procent af smørproduktionen, der i 1889 androg 865,33 kr.

Niels Kristian Nielsen overtog 1. maj 1896 "Bakkegården" i Højby. Hans efterfølger blev Hans Frederik Jørgensen fra 1896 til sin død i 1904. Derefter Laurits Vangsgaard fra 1904-1922. Efter Vangsgaard fulgte hans søn Hans Vangsgaard fra 1922-47.

Herefter startede der ligesom en ny periode for mejeriet, for med den nyansatte mejeribestyrer Christian Jørgen Hansen, der tog over efter Vangsgaard den 1. oktober 1947, kom der hurtigt gang i fusionerne med omegnens mejerier. Efter flere forhandlinger med Ejby og Birkum blev resultatet, at Nørrevange Andelsmejeri i Birkum i februar 1948 kom med i Højby-Allerup Andelsmejeri, der nu fik nyt navn, nemlig Højby Andelsmejeri.

I 1950 blev der brug for mere plads, da mælkemængden voksede. Man udvidede både osteri og lager.

I 1951 købte mejeriet naboens hus, Svendborgvej 339, for 28.000 kr. og i 1952 blev yderligere et hus, Svendborgvej 460, købt for 19.200 kr. Begge blev anvendt som bolig for de gifte mejerister.

Der blev hele tiden tænkt på at udvide kredsen af leverandører, så den 27. januar 1954 blev Nr. Lyndelse og Dømmestrup mejerier indlemmet i Højby Andelsmejeri, hvilket bevirkede, at der igen blev behov for udvidelser, gerberrum og automatisk smørpakning; ligeledes blev kølerummet udvidet og moderniseret.

I 1959 blev der bygget nyt ostelager til 173.838,71 kr. Medarbejderstaben voksede også hele tiden, så i 1961 købte man Højbyvej 68 for 65.000 kr. som bolig til førstemejeristen.

De første realitetsforhandlinger med Mejeriet Engholm i Sdr. Næraå og Mejeriet Borreby i Fangel begyndte i april 1964 og den 15. september 1964 blev der holdt stiftende generalforsamling, hvor Højby Mejeriselskab blev dannet af Borreby, Engholm samt Højby Andelsmejeri. Formand for dette nye mejeriselskab blev gårdejer Poul Nielsen i Bellinge, der tidligere var formand for Borreby Mejeri. På generalforsamlingen

redegjorde han for de forhandlinger, der var ført og omtalte bl.a., at drivkraften i samarbejdet var det store salg af konsummælk, som alle 3 mejerier havde. Det var derfor mere hensigtsmæssigt at investere i moderne mejerimaskiner.

Planen var, at Borreby skulle nedlægges, Engholm skulle producere konsummælk og Højby skulle producere ost og smør.

Der blev i 1965 købt 5.000 m² jord vest for mejeriet her i Højby af gårdejer Aksel Jensen på "Aulkær" og ostelageret blev udvidet. Samme år købte man også naboens hus til den anden side, nemlig Svendborgvej 335.

Der skete imidlertid det, at Ferritslev-Havndrup mejeri i 1966 kom med i Højby Mejeriselskab, og det bevirkede, at planerne blev ændret. Engholm blev solgt og der blev indrettet en konsummælksafdeling i Ferritslev. På det tidspunkt var man ved at gå bort fra mælkeflasker, så efter nogen tid anskaffede man sig en tappemaskine til kartoner.

I disse år blev der, ud over Højby, fusioneret andre steder på Fyn og Mejeriselskabet Danmark var også begyndt at vise interesse. I 1971 blev der dannet et udvalg på 38 mand, der for de fynske mejerier skulle undersøge stemningen for dannelse af en region Fyn, men det var der ikke tilslutning til.

Højby Mejeriselskab voksede stadig. Den 1. juli 1971 blev mejeriet Constantia i Vissenbjerg optaget og senere samme år rettede mejeriet Enghave i Ebberup henvendelse til Højby om optagelse, hvilket skete i oktober 1972. Og sådan kørte det så i nogle år, medens der stadig førtes forhandlinger om fusion til forskellige sider.

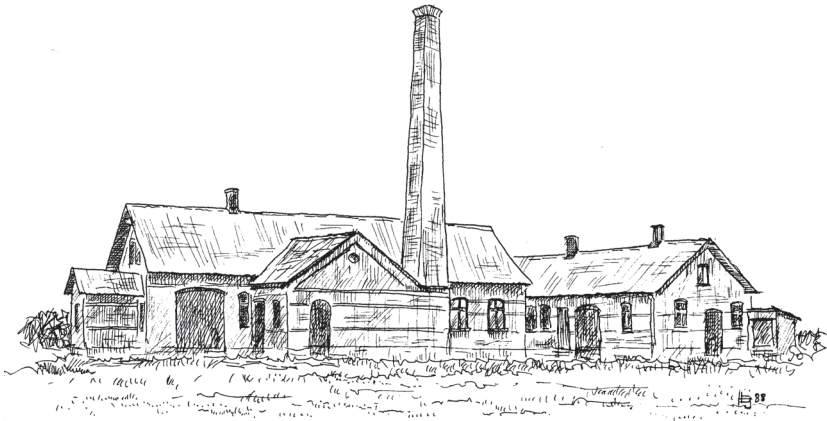
Højby Mejeriselskab hørte til i landets bedste trediedel og lå i toppen på Fyn, så man skulle tænke sig godt om med hensyn til fremtiden. Der var forhandlinger med Fynsk Mælk, men interessen fra Højby var ikke stor, man var bange for økonomien.

Mejeriselskabet Danmark var på det tidspunkt gået sammen med FDB om Danmælk, og da man i forvejen fra Højby Mejeriselskab leverede en stor del af sin konsummælk til FDB, var interessen for Mejeriselskabet Danmark mere nærliggende.

Mejeridirektør Jørgen Hansen, Højby Mejeriselskab, gik til sin bestyrelse med, syntes han selv, et godt forslag, efter at han en dag havde haft en samtale med ostekonsulent C.P. Nielsen om fremtiden. Dette gav det resultat, at en enig bestyrelse indkaldte til en ekstraordinær generalforsamling den 13. oktober 1978.

Dagsorden var et forslag om at inddrage Højby Mejeriselskab ved en samlet indmeldelse af andelshavere i Mejeriselskabet Danmark, hvilket blev vedtaget med stor majoritet, og sammenlægningen var en realitet den 4. februar 1979.

Da Mejeriselskabet Danmark havde taget over, blev Christian Jørgen Hansen regionsleder for Fyn, og på Højby Mejeri blev der fortsat vejet mælk ind indtil 1. juni 1987, hvor mejeriet lukkede.

Tegning af mejeriet som det så ud 1888 (tegnet af Hans Erik Johnsen i 1988)

Alvorlig miljøforurening i Højby 1893-94

Højbys første skole for enden af Højbyvej.

Til højre i billedet lågen ind til kirkegården i det gl. kirkedige samt vejen ind til "Torsagergård". Til venstre vejen op til det gl."Brobæk", der før branden, den 10. okt. 1891, lå bagved, hvor Højbyvej 76 i dag ligger

Ligesom vi i år 2007 har miljøproblemer både her og der, og som man i sagens natur er meget opmærksom på, det være sig kvælstofudledning eller forurenede vandværksboringer osv., således havde man også før i tiden sager, der lokalt optog borgerne meget, medens de stod på, blot var sagerne dengang af mere behersket omfang, men kunne alligevel godt få konsekvenser.

En sådan sag har der også været i Højby pga. forurenede drikkevand i brønden ved Højbys første skole, der dengang lå på pladsen nord for kirken, hvor den i 1944 udvidede kirkegård i dag ligger.

Skolen blev bygget her i 1740 af Margrethe Elisabeth Rosenvinge på Hollufgård.

86 år senere, da landets kronprinsepar, den senere Kong Chr. VIII og hans gemalinde Caroline Amalie, var på besøg i Højby og bl.a. besøgte skolen, syntes kronprinsen, at forholdene for både børn og lærer godt kunne være bedre, end tilfældet var.

Han foreslog derfor, at der skulle bygges 2 fag mere til skolen, så både skolestuen og lærerens beboelse blev større. Dette bevirkede, at von Heinen på Hollufgård måtte afstå jord fra kirkegården til dette, hvilket han beklagede sig over til kronprinsen, men denne stod ved sin udtalelse og fakta blev, at året efter, i foråret 1827, stod skolens udvidelse og ombygning færdig, til alles glæde og tilfredshed.

Men vi springer nu frem til maj måned i 1894, hvor lægen i Nr. Lyndelse er blevet kontaktet angående flere febrile sygdomstilfælde blandt børnene i Højby samt lærer Hans Sørensen og hans familie, og da lægen året før ligeledes havde behandlet 3 andre skolesøgende børn med samme symptomer, blev han mistænksom og undersøgte i juli måned skolens sanitære forhold nærmere.

N. Bjerrum, som lægen hed, fandt nu ud af, ”at skolelokalet ligger oven på gamle grave, og den nærmeste grav ligger halvt inde under skolemuren. Skolens brønd, der er 6-7 meter dyb, er bygget op af rå, utilhuggede kampesten uden nogen form for bindemiddel imellem og dækket med brædder. Spildevandet fra lærerens husholdning føres af en dårlig, brolagt rendesten i kun en meters afstand fra brønden, dog med godt fald, (som der står), og disse ting sammenholdt med, at hele terrænet falder fra kirken ned mod skolen, bevirker, at der er stor sandsynlighed for, at forrådnelsen fra gravene kan sive til brønden”.

Den lokale læge sender nu med Højby Sogneråds samtykke 2 vandprøver ind til professor Steins laboratorium i København, hvis erklæring i det væsentlige går ud på, at brøndvandet ved daglig vandstand er betydelig forurenet af organiske forrådnelsesprodukter og bakterier, medens grundvandet er forholdsvis rent. Professor Stein udtaler, at i betragtning af brøndens nære beliggenhed ved kirkegården, må brugen af brøndvandet som drikkevand anses som skadeligt.

Efter at vandprøverne var kommet retur fra Steins Laboratorium, bliver Embedslægen i Odense inddraget i sagen og laver sin egen undersø-

gelse, ligesom lægen i Nr. Lyndelse havde gjort.

I embedslægens skrivelse fremgår det bl.a., at en tidligere lærer, Niels Larsen 1827-1870, aldrig havde benyttet skolens brønd, men havde hentet sit vand ovre ved naboen i Fattighuset.

Som konklusion på div. undersøgelser, skrivelser m.m. modtager Højby Sogneråd en skrivelse fra skoledirektionen, hvoraf det fremgår, at sundhedsforholdene såvel med hensyn til drikkevandet som skolelokalet og lærerens lejlighed, er af tvivlsom godhed, og at dette menes at have sin hovedgrund i den nærliggende kirkegård. Sognerådet skønner ligeledes skolebygningen som værende gammel og udslidt og vedtager at lade en ny skolebygning opføre på et sundt og godt beliggende sted.

Så enden på sagen blev, at brønden blev kastet til, bygningerne revet ned og jorden solgt til naboen på ”Østergård”, efter at der i 1895 var blevet bygget en ny skole på nuv. Højbyvej 66.

I 1944 køber menighedsrådet den gl. skolejord, matr.nr:1a., tilbage fra ”Østergård” og udvider kirkegården samt afrunder vejen som vi kender det i dag.

Brev fra en gammel friskoledreng

Karl Theodor Knudsen født 23. juli 1875 i Højby

Ved juletid i 1964 modtog daværende friskoleleder Arne Løvsø nedestående brev fra en tidligere elev på skolen, Karl Theodor Knudsen, søn af Rasmus Knudsen og Johanne Rasmusdatter i Tokkerod, en lille ejendom, der i 1901 blev overtaget af ejeren på Ellekærgård og hvor længerne blev nedrevet i 1902 og beboelsen i 1904. Ejendommen lå på modsatte side af vejen ud for Ellekærgård, nuværende Tokkerødvej 21. En farbror til Karl Theodor, Anders Knudsen, var en af initiativtagerne til oprettelsen af Højby Friskole den 10. oktober 1859.

Her følger en direkte afskrift af brevet

Dear Sir.

Jeg tager mig den frihed at rette denne skrivelse til Dem i håbet om at måtte høre fra Dem, og hvis det er belejligt, vil De have tjent en gammel mands taknemmelighed.

Jeg skal først fortælle Dem lidt om mig selv, så i tilfælde af, at De skriver, vil De vide, hvem De skriver til.

Jeg begyndte min skolegang i 1880. Klaus Berntsen var lærer og havde en hjælpelærer, da han dengang var i færd med at stifte en højskole i Særslev. Vi

var 105 elever. De kom fra Sdr. Nærå, Neder Holluf, Allerup og selvfølgelig Højby.

Jeg rejste til Amerika i 1892 efter at have stået i snedkerlære i et år. I 1897 rejste jeg tilbage for at få udlært i min profession og lærte i Flensborg. Senere arbejdede jeg i Berlin, og i 1899 tog jeg til Paris og arbejdede på Verdensudstillingen for 1900. Besøgte Danmark flere gange. 1900 rejste jeg tilbage til Amerika og har opholdt mig her siden.

De sidste 20 år har jeg korresponderet med gamle skolekammerater, men nu er de også døde, de sidste var Karl Jensen og Laurits Kristiansen, rektor ved Århus Katedralskole.

Klaus Berntsen resignerede kort efter, at jeg var begyndt min skolegang, og vi fik Rasmus Ulriksen som lærer. Det varede en 3-4 år, så blev skolebygningen solgt til redaktør Jørgen Pedersen fra Fyns Tidende. En lille skolestue med lejlighed blev bygget i nærheden. Vi fik en lærer fra Jylland: Anton Madsen Greve. Jeg har hørt, at han senere blev redaktør af en avis på Sjælland, og at en ny skole blev bygget på landevejen, og at forsamlingshuset er udvidet.

Der er mange, der mener, at jeg skulle have besøgt Danmark, men jeg var for optaget af at forsørge min familie, som nu er en af de største. Vi opdrog 8 børn, har 26 børnebørn og 51 børnebørnsbørn, mange af dem har jeg ikke set, men ved de er der.

Her sidder jeg nu ene, min hustru døde for et år siden. jeg bor her i Oakland, kan sidde i min dagligstue og se over bugten og til bjergkæden på San Franciskosiden og se trafikken, som aldrig ender på begge sider af bugten.

Indtil hendes sygdom, som hun pådrog sig for otte år siden, tog vi en rejse hvert år med tog eller fly, fra Mexico til Canada, New York, Washington, Florida, Texas og mange andre af staterne, men nu er det forbi, nu sidder jeg med minderne, for gammel og svag til at rejse, men videlysten er der endnu. Jeg er af den 3. Generation, og der er kun en mere, en kusine 95 år gammel, som bor i St. Knudsby ved Hjørring.

Vores bedstefar var født i Ullerslev i 1778, min fader var født i Ore i 1830, min moder i Lakkendrup i 1834. De er begge begravet på Højby kirkegård, og der er en mindesten på deres grav, som jeg kun har set et billede af.

Mine 4 brødre er alle døde, Rasmus i 1916, Knud Peder i 1935, Hans i 1945 og Marius i 1962. De er alle begravet i Kenosha i Wisconsin. Hvis jeg hører fra Dem, vil det glæde mig, og hvis ikke er der ikke meget spildt, kun denne skrivelse.

Glædelig jul og et godt nytår ønskes Dem af Rasmus Knudsens Theodor.

Kommentarer til ovenstående:

- *Klaus Berntsen* - friskolelærer i Højby 1862-82 sognerådsformand i Højby 1871-77, folketingsmand for Venstre 1873-84 og 1886-1926, Indenrigsminister 1908-09, Konseilspræsident og Forsvarsminister 1910-13, på ny Forsvarsminister 1920-22.
- *Vi var 105 elever* - Det må være en erindringsforskydning, da det faktiske tal var 60 elever.
- *Skolekammerater* - Karl Jensen gårdejer på Aulkær 1911-56 nuværende Højbyvej 15, og Laurits Kristiansen rektor på Århus Katedralskole født på Torsagergård nuværende Højbyvej 41 og broder til den nuværende ejers farfar.
- *Skolebygningen solgt til redaktør Pedersen* - nuværende Højbyvej 27 blev bygget af Klaus Berntsen for egen regning i 1869 og solgt til friskolekredsen 1883 efter at Klaus Berntsen var rejst fra Højby i 1882. 1887 solgt til redaktør Jørgen Pedersen.
- *En lille skolestue* - nuværende Højbyvej 29, blev bygget ved siden af Klaus Berntsens skole (Højbyvej 27).
- *En ny skole blev bygget på landevejen* - Fra år 1900 til 1909 havde Højby ingen Friskole. En ny blev bygget og taget i brug 1909 på nuv. Svendborgvej 325.

Frugtplantagen »Aavang«

(i daglig tale Kjers plantage)

Luftfoto fra 1939. Vejen til venstre er den gamle Lindvedvej, som var forbindelsesvej mellem Højby og Lindved inden vejen til højre, den nuværende Svendborgvej, blev anlagt i 1930.

Luftfoto fra 1939 af Frugtplantagen Aavang, der indtil 1973 havde adresse Svendborgvej 301.

Forrest ses stuehuset, der er det eneste, der er tilbage af bygningerne i dag. I billedets højre side har vi Svendborgvej mod Odense, der på strækningen fra Højbysvinget og til Aavang ved Lindved Å, blev anlagt i 1930, som afløser for den gamle Lindvedvej, der gik af til venstre ret efter Højby-svinget, når man kommer fra Højby. (Denne nyanlagte vejstrækning blev kaldt »Peder Hansens Allé«, efter Peder Hansen, ”Vestergård”, der som tidligere sognerådsformand og daværende medlem af amtsrådet havde været med i forhandlingerne!!). Den skråvej på billedet, der går bag om bygningerne, er således den gamle Lindvedvej, der mandede ud i Svendborgvej, lige hvor Lindved Å passerer under Svendborgvej. Øverst til højre i billedet ses Lindved Å, der fortsætter mod Hollufgård.

Ejendommen blev solgt af proprietær Hans Jørgen Andersen fra "Lindvedgård" i juli 1931, hvor køberen Thomas Thomassen har den i eje i ca. 1½ år, hvorefter den bliver overtaget i december 1932 af direktør Ernst Kjer, Helgavej 13, Odense.

Ejendommens matr.nr: 19o m.fl., hvis samlede areal i december 1947 er 21,4456 ha, er hovedsalig udstykket fra gården "Trunholm", matr. nr: 19a , Højbyvej 3.

Huset er iflg. den nuværende ejer bygget 1920 og hvornår plantagen er anlagt, vides ikke med sikkerhed, men i maj måned 1937 kom plantagebestyrer Carl Christian H. Roed og hustru Augusta Amalie, født Laustein, til "Aavang", hvor de var bestyrerpar i 20 år, indtil Carl Roed's død den 22.4.1957.

Ved Ernst Kjer's død arver hans 2 døtre, Gerda og Bodil Kjer, ejendommen i august 1960.

I juli 1962 sælger den kendte skuespillerinde Bodil Kjer sin andel til søsteren Gerda Kjer.

Men i 1972 blev det hele solgt til arkitekt Helge Thobo-Carlsen, der fik landinspektørfirmaet Hübbe & Thorlacius til at lave en udstykningsplan, hvori det også var meningen stuehuset skulle indgå, hvilket dog i sidste øjeblik blev reddet.

I januar 1973 køber klinikassistent Lilli Hansen stuehuset, alle øvrige bygninger bliver revet ned. Adressen ændres til Hestehøjvej 127, med et areal på 1.244 m². .

Hele den øvrige plantage bliver nu udstykket til det, der i dag udgør Hestehøjvej, bortset fra den sidste trekant ned mod Lindved Å, mellem Svendborgbanen og Svendborgvej, som Odense Kommune overtog i 1988, og udlagde som grønt område.

I juni 1977 køber de nuværende ejere Ulla og John Vittrup, Hestehøjvej 127.

Såfremt nogen ligger inde med flere oplysninger af enhver art om denne ejendom, er man meget velkommen til at kontakte mig på telefon 65 95 87 34 efter kl. 18.00.

Tørveproduktion i Højby's moser 1942-47

*Æltmaskinen i Rasmus Paarups mose som den så ud i år 2004.
Hans (tv) og Bent Rasmussen (th) ved æltmaskinen, hvor de markerer
hjørnerne af trækassen, der naturligvis for længst er gået til.*

Når vi i dag sidder i vores topisolerede huse med termoglas i vinduer og døre og indlagt fjernvarme samt div. elektriske maskiner og apparater, der summer døgnet rundt, må vi jo erkende, at det er blevet en selvfølge, at alt bare fungerer.

Sådan har det nu været i de sidste ca. 40-50 år over en bred kam både på land og i by.

Men under krigen var det så godt som umuligt at få brændsel ind i landet udefra i form af koks og cinders, som mange kan huske var dét, man fyrede med både før og efter krigen.

Derfor skulle man pludselig til at tænke alternativt i 1940, hvor man begyndte at grave tørv rundt om i landets moser, hvilket også var tilfældet her i Højby, hvor vi ved, at gårdejer Thorvald Andersen på "Lundsgård" havde lejet sin moselod i engene nord for Højby skov ud til en mand, hvis navn p.t. er ukendt. Han startede med at grave i ca.1942-43, og ca.1 år senere startede også gårdejer Rasmus Paarup i Rindebæk op i sin mose samme sted.

Højby Lokalhistoriske Arkiv kom ved en tilfældighed til at tale om dette emne med brødrene Hans og Bent Rasmussen, der er vokset op i skovhuset, Højby Skovvej 42, hvor der ikke var ret langt til moserne, og hvor især Hans tydeligt kan huske, hvordan arbejdet i moserne foregik. Hans og Bent fortalte, at deres far, Peder Rasmussen, gravede tørv for Rasmus Paarup i Rindebæk, hvis mose lå i nærheden af Thorvald Andersens.

Jeg spurgte dem, om vi en dag kunne tage ned og få en snak om, hvor og hvorledes det var foregået, hvilket de begge indvilligede i. Her var det interessant, for ca. et par år før havde Hans og Bent fundet den gamle æltemaskine, der blev brugt dengang og som Højbys lokale smed, Martin Henningsen, Nr. Lyndelsevej 11, havde konstrueret. De fortalte, at den blev trukket af en elektromotor der fik strøm oppe fra karetmager Eluf Pedersen, Højby Skovvej 40.

Efter nogen tids søgning var vi heldige at finde maskinen liggende lige i vandkanten (se billeder) på den nordvestlige side af Rasmus Paarups mose mellem mandshøje siv, som vi fik trådt lidt ned, så jeg kunne tage nogle billeder af den, medens Hans og Bent forklarede, hvordan det var foregået.

De var 2 mand, hvor "fatter" var den ene, som stod og gravede og smed tørvemassen op i ælte-maskinen, som var bygget op omkring en kraftig jernramme på ca. $\frac{3}{4}$ x 2 meter med en kasse af samme dimension ca. $\frac{3}{4}$ meter høj, hvor igennem der løb en aksel med skråtstillede blade, der som sagt æltede den opgravede mosebund til en tilpas konsistens, som skulle kunne blive stående, når formen blev fjernet oppe på marken. Det blev herefter kørt med hest og vogn op på en højereliggende mark, tilhørende Hans John på "Brobæk", hvor det blev

tippet af i en ca. 8 cm. høj ramme, der lå på jorden. Rammen var ca. 1 meter bred og 2 meter lang og inddelt i felter af ca. 10 x 20 cm. Man skrabe nu med kanten af et bræt hen over rammens overflade det overskydende ud til siden, hvorefter man flyttede rammen og lagde hen over det, man lige havde skrabet til side. Der var nu klar til det næste læs.

Hans Rasmussen, der dengang var en stor knægt, fortæller, at de kørte med 3 vogne, der var at sammenligne med en gig, hvor vognkassen kunne udløses og dreje omkring akslen, når man tippede læsset af. Giggen blev som sagt trukket af en hest, ligeledes havde man en kasse med meder under på ca. 1½ x 2 meter og ca. 25-30 cm. høj med en hest for, som Hans har kørt op på marken mange gange, og med skovl læsset indholdet ud over formen og så igen tilbage efter en sending mere. Samme kasse blev hver dag til fyraften lagt ud i vandet i tørvegraven for ikke at tørre ud, og så skete det jo tit, at vi knægte om aftenen tog en tur i kassen ud over søen, men "fatter" blev tosset hvis han opdagede det, sagde Hans, hvilket der jo ikke var noget at sige til!!

Tørvene, der nu lå på jorden oppe på Hans Johns mark og tørrede, kunne, hvis vejret var godt og solen skinnede, vendes dagen efter. Arbejdet med at vende og senere stable var der andre, der tog sig af. Hans Rasmussen fortalte, at man først lavede en mokstak, der bestod af 7 tørv: Man lagde 2 tørv side om side, oven på dem 2 på tværs, igen 2 på tværs og til sidst én på tværs til at låse med.

Når de så havde stået et par dage, blev de rundstakket i en pyramide, hvori indgik 28 tørv: Man lavede af mokstakkene en ring med 7 tørv i bunden, og ovenpå disse en ring med 6 tørv, og så fremdeles med 5 - 4 - 3 - 2 - 1.

Når de så efter nogle dage skulle læsses på en vogn og køres hjem, havde man en stor greb, der lige kunne tage hele stakken på én gang. Hans Rasmussen fortæller, at vi knægte hjælp far med at støtte stakken, medens han med greben løftede den op på vognen.

Rasmus Paarup har ført regnskab over salget af tørv til private fra sin tørvemose for året 1943-44, hvilket beløb sig til 23.560 kr.

Hvis vi vil regne ud, hvad det bliver i tons tørv, er tallet ca. 337 tons. I samme periode har han leveret 5½ tons til Sdr. Nærå Brugsforening til en pris á ca. 385 kr.

I Sognerådsprotokollen for Højby Sogn kan man læse, at der af sognerådet fra 1940-47 hvert år er blevet indkøbt tørv til mindrebemidlede husstande i sognet.

Man havde lejet noget af laden hos gårdejer Johannes Nielsen på "Højbygård" til opbevaring af de tørv, kommunen hvert år købte, og som vejmand Karl Schmidt, Højbyvej 10, stod og vejede af og solgte:

1940 er der købt 80.000 tørv

1941 er der købt 40 tons

1942 er der købt 50 tons

1943 er der købt 60 tons

1944 er der købt 50 tons

1944 er der købt en del af et parti på 100 tons af mejeriet

1945 er der købt 10 tons

1947 er der købt brunkul i passende mængder

1947 er der købt 60 tons + 20 tons formbrændsel

Priserne på 1 ton tørv er ligeledes fra sognerådsprotokollen:

I 1941 kostede 1 ton tørv 50 kr.

I 1944 kostede 1 ton tørv 70 kr.

I 1947 kostede 1 ton tørv 90 kr.

Æltemaskinen i Rasmus Paarups mose som den så ud i år 2004

En flot gestus af Sparekassen Fåborg

Et tredje brandskab stod øverst på Lokalhistorisk Arkiv i Højbys ønskeliste. Derfor sendte formand Paul Georg Pedersen en ansøgning til Sparekassen Faaborg. Afdelingsleder Gitte Leerberg lagde i sin begrundelse for, at arkivet skulle modtage et tilskud til et nyt brandsskab, vægt på arkivets helt naturlige lokale forankring.

Tirsdag d. 13. juni 2006 kl. 15.00 afholdt Sparekassen Fåborg sin årlige gaveuddeling til foreningslivet på Fyn. Arrangementet blev i år afviklet på Tobaksgården i Assens. Ud af 340 foreninger, der havde søgt om et ekstraordinært bidrag i 2006, var der 19 foreninger, der var udtrukket og som tilsammen fik udbetalt 194.000 kr.. Højby Lokalhistoriske Forening og Arkiv var i år een af disse heldige foreninger, der fik doneret 20.000 kr..

Vi mødtes i gården i ca. 30 graders varme og blev budt velkommen af Marianne Steffensen fra Sparekassen Fåborg, der bød på en kold fadøl, hvilket var som sendt fra himlen på denne årets første hede sommerdag.

Formanden for Sparekassen Fåborgs bestyrelse Christian Ermoose bød velkommen til de ca. 34 fremmødte foreningsrepræsentanter + 29 Syngedrenge fra Assens, der var blandt modtagerne af gaveuddelingen og som senere underholdt selskabet med et udpluk af deres repertoire. Preben Lykkegaard, direktør for Sparekassen Fåborg, tog over efter formanden og lod forstå, at det bestemt ikke var nogen sur tjans at lege julemand. Lykkegaard talte om, at man stort set i alle de 160 år, Sparekassen har eksisteret, har delt pengegaver ud til foreningslivet på Fyn. Lykkegaard pointerede, at det store arbejde, der frivilligt bliver gjort ude i foreningerne såvel på det sportslige som på det kulturelle plan, er uvurderligt og noget, som man i Sparekassen Fåborg gladelig støtter.

Fra 1992 har man sat gaveuddelingen i system, så de foreninger, der har konto i Sparekassen Fåborg, får et beløb på min. 500 kr. og max. 4.000 kr., afhængig af indestående på kontoen. I 2006 har man samlet set givet støtte for 764.000 kr. til 40 foreninger med 55.000 medlemmer i ryggen, hvilket er en fordobling siden 1992. Her skal det også nævnes, som flere måske har bemærket, at Sparekassen Fåborg netop i år er blevet hovedsponsor for FC-Fyn.

Da overrækkelsen af de store gavechecks var overstået, tog marketingchef Erik Moretto over og bad forsamlingen om at komme op på podiet til et familiefoto, hvorefter der blev budt på sandwich, frugt m.m.

Syngedrengene fra Assens kom nu på scenen, hvor de underholdt med et udpluk af deres nuværende repertoire, ledet af korleder Finn Pedersen.

Efter denne smukke afslutning på gaveuddelingen, hvor koret blev klappet ud af lokalet, og forsamlingen atter spredtes for alle vinde, kom vi til parkeringspladsen ved Fionia Bank. Her var der så sandelig også kontant afregning, men af en noget anden type, for i forruden sad en hilsen fra parkeringsvagten på 510 kr. at betale til EuroPark i Vejle!!!

Til slut skal der fra Højby Lokalhistorisk Forening lyde en stor tak til Sparekassen Fåborg for de 20.000 kr., vi blev betænkt med i arbejdet med at indsamle, registrere og bevare Højbys historie for eftertiden.

Jeg vil også gerne her benytte lejligheden til at fremhæve den meget personlige og venlige betjening Sparekassen Fåborg's Højby afd. yder deres kunder til daglig. Her er der ingen forskel på, om man er højt på strå eller kun er i besiddelse af den sidste lommeuld!!

Højby Lokalhistoriske Forening og Arkiv

Da den stort opreklamerede Markedsdag den 18. august 2007 på SuperBrugens parkeringsplads blev en realitet, valgte Højby Lokalhistoriske Arkiv at tilmelde sig markedsdagen, med en udstilling på lige fod med erhvervslivet og de øvrige foreninger i Højby, samtidig med at vi markerede arkivets 30 års jubilæum.

Højby Lokalhistoriske Forening og Arkiv blev som det første i Odense Kommune startet d. 26. maj 1977 og har altså i år 30-års jubilæum. I starten arbejdede arkivgruppen i Højby Forsamlingshus, da man endnu ikke havde fået stillet lokaler til rådighed, og selvom mængden af arkivalier på det tidspunkt var begrænsede, var det besværligt, at det hele skulle pakkes sammen, hver gang arkivet havde haft åbent. Bent Ødegaard og Preben Bek Lomholt, der var dem, der havde taget initiativ til oprettelsen af arkivet, begyndte nu et opsøgende arbejde i sognets foreninger, inviterede formændene medbringende protokoller, og andre hen i forsamlingshuset, når arkivet havde åbent, så de kunne se, hvordan arbejdet foregik. I starten var der en stor skepsis hos pri-

vate personer m.h.t. at aflevere til arkivet, for hvad skete der med det, man indleverede? Men i dag er der en rigtig god opbakning, og vi får mange indleveringer fra både foreninger og private.

I dec.1977 fik arkivgruppen stillet et lokale til rådighed af Frigga og Niels Peder Nielsen, Højbyvej 32, hvor arkivet havde til huse indtil den 14. april 1979, hvor man flyttede ind i et kælderværelse i en villa tilhørende Højby Mejeri på Svendborgvej 335. Her var man indtil 17. sep.1984, hvor man atter flyttede, denne gang til en hel lejlighed, nemlig 1.salen over den gamle skole på Højbyvej 66, hvor skoleinspektøren på Højby Skole, Poul Skaarup Jensen og dennes hustru Gertrud Wensgaard, hidtil havde boet, og hvor arkivet stadig holder til. Her føler vi, der arbejder på arkivet, os godt til rette og er taknemmelige over, at Højby Skole således har inviteret os inden for i deres rammer i nu godt 26 år, og hvor vi for nogle måneder siden fik yderligere 2 lokaler stillet til rådighed i stueetagen, til fjernarkiv.

Vi er ligeledes også glade for den opbakning, der er blandt vore medlemmer, til arbejdet på arkivet, da det jo er fra medlemmerne, vi får meget af det materiale, vi arbejder med, og samtidig også får økonomisk mulighed for at bearbejde det i form af medlemmernes årlige kontingent.

Kontingentet startede med at være 10 kr. pr. medlem om året i 1977. I dag er det 40 kr. og foreningen har 130 medlemmer.

Der har bl.a. været afholdt udstilling i Forsamlingshuset i 1987 med malerier af tidligere lærer på Højby Skole, F.J.Ring. Grundlovsmøde i samarbejde med andre foreninger i Anlægget. Cykeltur i 1991 med fortælling undervejs. Byvandring med besøg på enkelte gårde. I 2002 havde arkivet en større udstilling i Forsamlingshuset i forbindelse med arkivets 25-års jubilæum. Vi har haft filmaftener i Sognehuset med billeder fra sognets gamle gårde og huse samt afspillet lydbånd med interviews af ældre nu afdøde beboere, der har fortalt om deres liv her i Højby.

Når man dykker ned i historien, som vi på arkivet nu har mulighed for med det ret omfattende materiale, vi ligger inde med, er det nok tidskrævende, men også meget spændende at finde ud af, hvordan vore forfædre levede deres liv og under hvilke betingelser.

Hvor arkivet i de første mange år var heldige at redde mange arkivalier fra at blive brændt eller smidt ud, fordi man dengang var aktiv

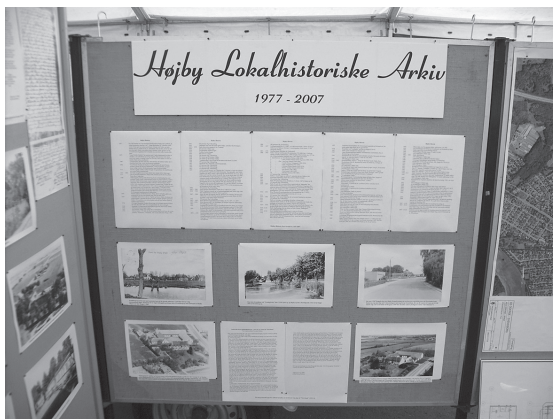
i bestræbelserne på at oplyse om værdien af at opbevare de gamle klenodier på arkivet (iflg. arkivloven), frem for at destruere, (hvilket havde været forfærdeligt for eftertiden), må vi i dag konstantere, at der er en meget større forståelse og interesse i at få disse ting bevaret for eftertiden under betryggende forhold

Vi opfordrer derfor alle, til at kontakte arkivet, inden I skiller Jer af med vigtige papirer eller lign., som I måske synes ikke vedkommer andre. Husk, vi har tavshedspligt og følger arkivlovens regler på dette område, hvilket bl.a. indebærer, at der kan laves en klausul på de ting, man ikke ønsker offentliggjort før f.eks. 25 år efter sin død.

Ovenstående gælder ligeledes for Lindved, de af Jer, der pr. 1. feb. 2007 blev indlemmet i Højby sogn. Vi glæder os til at se Jer på arkivet og ønsker Jer velkommen til Højby. Vi har været på Stenløse Arkiv, for, sammen med dem, at udvælge de arkivalier, der vedrører den del af Lindved, der nu hører under Højby, og forventer inden længe at kunne afhente disse arkivalier.

Jeg kan oplyse, at Bent Ødegaard allerede er gået i gang med at registrere alle oplysninger vedr. matriklerne for det område af Lindved, der nu hører til Højby sogn.

Er der nogen, som brænder efter at være med i arbejdet her på arkivet eller måske kunne tænke sig at støtte sagen i form af et medlemskab af foreningen, hører vi meget gerne fra Jer.

*Den gamle Højby Skole fra 1895. Luftfoto af Sylvest Jensen 1958.
Arkivet har siden 1984 haft til huse på 1. sal i den gamle skole.*

Arkivet blev oprettet i 1977. Bent Ødegaard var formand fra starten til 2004, hvorefter Paul Georg Pedersen overtog posten.

Bent Ødegaard

Paul Georg Pedersen

